

การผลิตและการตลาดยางพารา ภาคเหนือประเทศไทย:
กรณีศึกษาจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา
**Para Rubber Production and Marketing in
North Region of Thailand: Case Study in Chiang Mai,
Chiang Rai and Phayao Province**

กนกพร ภาชีรัตน์¹ บัญชา สมบูรณ์สุข² และ ไชยยะ คงมณี¹
Kanokporn Pacheerat¹ Buncha Somboonsuke² and Chaiya Kongmanee¹

ABSTRACT

The study was conducted with objective of exploring the dynamics of rubber production development, decision making, effects of career change, and marketing pattern in the provinces of Chiang Mai, Chiang Rai and Phayao. Information was collected through in-depth interviews and a structured questionnaire for a sample group of 28 rubber planters. The results noted that the dynamics of rubber development can be divided into three phases: initiation of rubber planting, promotion of rubber planting and the development of rubber products marketing. The rubber planting career enhances the land use efficiency, minimize the labor movement and the livelihood. The production and management of rubber plantation in the highland areas and rolling areas of the hills or mountainous areas were found in this study. An average of 15 rai was occupied by each family and production of 236 Kg. per rai annually. There were limitations in the cultivation areas, low rainfall, lack of investment and rubber planting expertise, and without consistent availability of market. While the merits were the enthusiasm of planters, accessibility to information, probability of extension of cultivation areas, and supports from government agencies. The marketing channels are the sell of product to local merchants with destruction in eastern provinces with marginal profit for rubber sheets of 11.22 baht per kilogram.

Keywords: para rubber production; para rubber marketing

¹ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112
Agricultural Economics, Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Hatyai, Songkhla 90112, Thailand.

² ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112
Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hatyai, Songkhla 90112, Thailand.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการพัฒนายางพารา การตัดสินใจและผลของการปรับเปลี่ยนอาชีพ ตลอดจนวิธีการตลาดยางพาราในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 ราย

ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการพัฒนายางพาราแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือช่วงเริ่มต้นการทดลองปลูก ช่วงส่งเสริมการปลูกยาง และช่วงการพัฒนาการตลาดและอุตสาหกรรมยาง ผลการประกอบอาชีพสวนยางทำให้ครัวเรือนมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน และความเป็นอยู่ดีขึ้น การผลิตและการจัดการสวนยาง พบว่า พื้นที่เพาะปลูกอยู่ในพื้นที่สูง ที่ราบเชิงเขาหรือที่ราบหุบเขา พื้นที่เฉลี่ย 15 ไร่ต่อครัวเรือน มีปริมาณผลผลิต 236 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ปลูกยาง ปริมาณน้ำฝนต่ำ ขาดเงินทุน ขาดความรู้การปลูกยาง และไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน มีข้อได้เปรียบคือ เกษตรกรมีความกระตือรือร้น การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความสามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกและหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ วิธีการตลาดที่สำคัญ คือ เกษตรกรรายย่อยขายผลผลิตให้พ่อค้าท้องถิ่น โดยตลาดปลายทางอยู่ในภาคตะวันออก มีส่วนเลื่อมทางทางการตลาดยางแผ่นดิบ 11.22 บาทต่อกิโลกรัม

คำสำคัญ: การผลิตยางพารา วิธีการตลาดยางพารา

บทนำ

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย มีพื้นที่ปลูกดั้งเดิมอยู่ในภาคใต้ ต่อมาภาครัฐมีนโยบายขยายพื้นที่ปลูกยางในแหล่งปลูกยางใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ประกอบกับแนวโน้มราคายางสูงในช่วงปี 2545 – 2550 และการมุ่งแสวงหาพืชเศรษฐกิจ

ตัวใหม่ของเกษตรกร ทำให้อัตราการขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในภาคเหนือ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีข้อจำกัดด้านสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่ไม่เอื้อต่อการปลูกยางประกอบด้วย สภาพพื้นที่สูง มีลาดชัน ความลึกดิน โครงสร้างดิน การระบายน้ำและความสมบูรณ์ดินต่ำและการขาดความชื้น ปริมาณน้ำฝนต่ำ ฤดูแล้งทั้งช่วงนาน และลมแรง ผลของข้อจำกัดดังกล่าวทำให้การทดสอบปลูกยางพาราในภาคเหนือปี 2521 พบว่า ยางพาราเปิดกรีดได้เมื่ออายุ 7.50 ปี ผลผลิตเฉลี่ย 260 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อเทียบกับภาคใต้ให้ผลผลิตเฉลี่ย 285 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งนับว่า สวนยางพาราในภาคเหนือให้ผลผลิตต่อไร่สูงรองจากภาคใต้ อย่างไรก็ตาม การผลิตในแปลงของเกษตรกรผลผลิตเป็นเพียงร้อยละ 67 ของผลผลิตทางวิชาการ (สถาบันวิจัยยาง, 2550) นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีปลูกยาง พันธุ์ยาง และการจัดการสวนยางที่เหมาะสมกับข้อจำกัดด้านสภาพพื้นที่ จึงควรมีการศึกษาระบบการผลิตยางพาราและการตลาดยางพาราเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสวนยางพาราในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการพัฒนายางพาราและการจัดการผลิตของชาวสวนยางพาราในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา
- 2) เพื่อศึกษาการตัดสินใจของเกษตรกรชาวสวนยางในการปรับเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพเดิมมาประกอบอาชีพการทำสวนยาง ตลอดจนผลของการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นการทำสวนยางพารา
- 3) เพื่อศึกษาการตลาดยางพารา วิธีการตลาดยางพารา และวิเคราะห์ต้นทุนทางการตลาดของเกษตรกรชาวสวนยางพาราจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเกษตรกรชาวสวนยางพาราและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา จำนวน 28 ราย ทั้งสวนยางพาราที่ให้ผลผลิตแล้ว และสวนยางพาราปลูกใหม่ เก็บข้อมูลในพื้นที่เดือน ตุลาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2551

การตรวจเอกสาร

แนวคิดระบบการทำสวนยางพาราไทย

1. ระบบนิเวศการทำสวนยางพารา

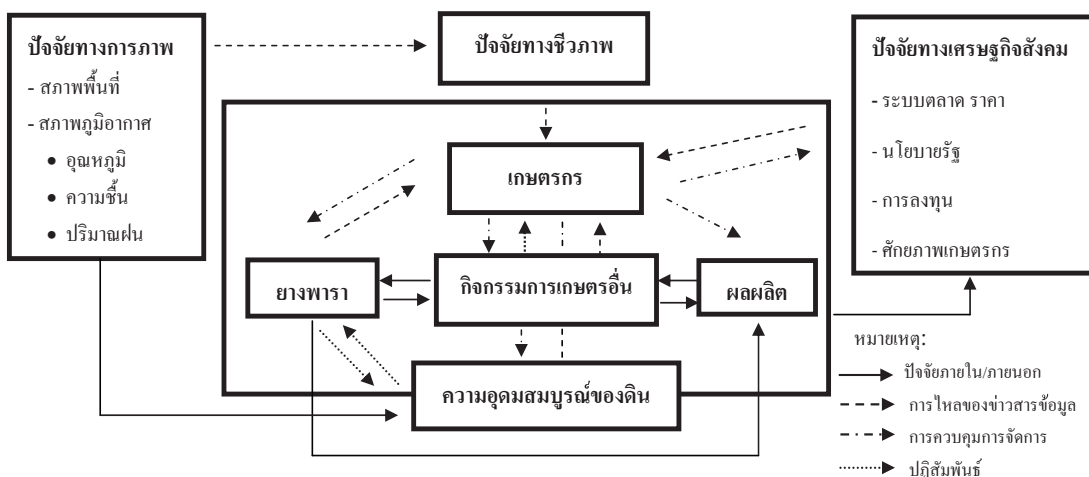
Somboonsuke, Ganesh, and Demaine (2002) ได้ศึกษาระบบการทำสวนยางพาราในภาคใต้ของประเทศไทย ในมุมมองเชิงระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือ ระบบการตัดสินใจ การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การควบคุม และการจัดการที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดหมุนเวียนองค์ประกอบต่างๆ ในระบบให้อยู่ในสภาวะสมดุล เกษตรกรเป็นหัวใจสำคัญของระบบเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การรับรู้ และการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล

ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ตลอดจนการควบคุมและกำหนดรูปแบบการผลิตของตนเอง และเมื่อสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกร ก็จะปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมอยู่เสมอ (ภาพที่ 1)

2. สถานการณ์การปลูกยางพาราไทยและภาคเหนือ

ศักยภาพพื้นที่ปลูกยางพารา

ในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกยางทั้งสิ้น จำนวน 15.35 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นอัตราร้อยละ 4.52 ต่อปี ประกอบด้วย ภาคใต้ 11.113 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.94 ต่อปี ภาคกลาง 1.697 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.09 ต่อปี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2.143 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 59.01 ต่อปี และภาคเหนือ 402,214.0 ไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 621.85 หรือ 6.22 เท่า เมื่อเทียบกับปี 2549 โดยพื้นที่ปลูกยางกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนคือ จังหวัดเชียงราย 81,936 ไร่ พะเยา 53,687 ไร่ น่าน 41,742 ไร่ เชียงใหม่ 20,516 ไร่ และภาคเหนือตอนล่างคือ จังหวัดพิษณุโลก 67,820 ไร่ กำแพงเพชร 32,215 ไร่ ตามลำดับ โดยร้อยละ 72 ของพื้นที่ปลูกยางพาราทั่วประเทศ เป็นพื้นที่ปลูกยาง

ภาพที่ 1 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในประเทศไทย

ที่มา: Somboonsuke et al. (2002)

พาราเดิม คือ ในภาคใต้ รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราใหม่ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบร้อยละ 14 ของพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งประเทศส่วนพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคเหนือพบว่ามีจำนวนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 3 ของพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งประเทศ (สถาบันวิจัยยาง, 2550)

ผลผลิตรวมและผลผลิตเฉลี่ย

ในปี 2547 ภาคเหนือมีพื้นที่กรีดยาง 4,467.0 ไร่ ซึ่งเป็นยางพาราที่ปลูกในพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ซึ่งมีการปลูกยางตั้งแต่ปี 2530 ถึง 2540 ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 185.0 กิโลกรัม และเมื่อพิจารณาผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ในปี 2550 พบว่า ภาคเหนือมีผลผลิตเฉลี่ย 232 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมีน้อยกว่าผลผลิตเฉลี่ยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้ 260 กิโลกรัมต่อไร่ ภาคกลาง 282 กิโลกรัมต่อไร่ ภาคใต้ 273 กิโลกรัมต่อไร่ และค่าเฉลี่ยทั้งประเทศเท่ากับ 274 กิโลกรัมต่อไร่ (สถาบันวิจัยยาง, 2550)

3. ระบบการผลิตและการจัดการสวนยางพาราภาคเหนือ

สถาบันวิจัยยาง (2550) ได้ศึกษาพื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตยางพาราโดยใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ พบว่าพื้นที่ภาคเหนือไม่พบพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด แต่มีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการผลิตยางที่ให้ผลผลิตภายใน 7 ปี และมีศักยภาพการผลิตยางพารา 250 – 400 กิโลกรัมต่อไร่ จำนวน 2,061,296 ไร่ กระจายอยู่ในจังหวัดเชียงรายมากที่สุดจำนวน 519,538 ไร่ เชียงใหม่ 305,407 ไร่ เพชรบูรณ์ 284,794 ไร่ และน่าน 150,522 ไร่ พิชญโลก 110,315 ไร่ และพะเยา 102,217 ไร่ ตามลำดับ โดยพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำฝนและภูมิอากาศเหมาะสมปลูกยางอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนคือจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน เพชรบูรณ์ และเชียงใหม่ นอกจากนี้ ภาคเหนือมีพื้นที่เหมาะสมน้อยสำหรับปลูกยางจำนวน 1 ล้านไร่ ซึ่งให้ผลผลิตภายใน 7 ปี ปริมาณต่ำกว่า 250 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่เหล่านี้ไม่แนะนำให้ปลูกยางพารา อย่างไรก็ตาม ผล

ตอบแทนการปลูกยางในจังหวัดพิจญญโลก พบว่า มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการยาง 1 ล้านไร่ร้อยละ 20 อีกร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรนอกโครงการหรือลงทุนปลูกยางด้วยเงินทุนตนเองทั้งหมด ส่วนใหญ่เลือกใช้พันธุ์ RRIM 600 การปลูกยางมีต้นทุนการผลิต 12,000 บาทต่อไร่ และให้ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี (เดชและคณะ, 2550)

การยอมรับและการตัดสินใจปลูกยางพาราเนื่องจากเกษตรกรคาดหวังได้รับผลตอบแทนในอนาคต มีตลาดยางพารารองรับแน่นอน มีนโยบายการขยายพื้นที่ปลูกยางพารา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกยางทำให้มีความมั่นใจในการปลูกยาง และเมื่อครัวเรือนเกษตรกรมีความพร้อมด้านเงินทุน และความรู้ความเข้าใจในการปลูกยางจะตัดสินใจปลูกยางโดยส่วนใหญ่ไม่พิจารณาปัจจัยด้านความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ในขณะที่เกษตรกรบางรายไม่ยอมรับการปลูกยาง เนื่องจากเกษตรกรขาดแคลนเงินทุน ไม่มีที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน พื้นที่เข้าถึงลำบาก และความไม่ชอบทดลองปลูกพืชชนิดใหม่ นอกจากนี้เกษตรกรที่เข้าร่วมการขยายพื้นที่ปลูกยางในภาคเหนือจำนวน 300,000 ไร่ ภายใต้โครงการยาง 1 ล้านไร่ คาดหวังได้รับการสนับสนุนพันธุ์ยางที่ดีจากโครงการ มีผลตอบแทนที่ดี อย่างสม่ำเสมออย่างต่อเนื่องและลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ตลอดจนการปลูกสวนยางเพื่อทดแทนป่าไม้ที่ลดลง ช่วยให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น และต้องการยอมรับจากสังคม ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในการทำสวนยาง ขาดแคลนเงินทุน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ราคาขาย และปัญหาไฟป่า ตามลำดับ (ชีวัน และคณะ, 2550)

วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ปลูกยางพารา ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในการพัฒนาทางพาราภาคเหนือ มีพื้นที่ปลูกยางพาราหนาแน่น และมีส่วนขยายพาราที่ให้ผลผลิตแล้ว

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling Method) โดยมีเกณฑ์ดังนี้ (1) เกษตรกรชาวสวนยางพาราภาคเหนือ จำนวน 20 ราย ต้องเป็นเกษตรกรที่มีการดำเนินการหรือจัดการสวนยางโดยตนเองเป็นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นผู้นำหัวก้าวหน้า สามารถให้ข้อคิดเห็นจากประสบการณ์ได้อย่างครอบคลุมและในภาพรวมได้ดี เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยาง เกษตรกรรายใหญ่ และเกษตรกรรายย่อยทั้งเป็นเกษตรกรในพื้นที่และเกษตรกรที่อพยพมาจากพื้นที่เริ่มปลูกยางและสวนยางให้ผลผลิตแล้ว (2) พนักงานสงเคราะห์สวนยางของสำนักงานสงเคราะห์กองทุนการทำสวนยางจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา จำนวน 3 ราย ต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ศึกษาและสามารถให้แนวคิดและมุมมองในภาพรวมการพัฒนาทางพาราภาคเหนือได้ (3) ผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาดยางพารา จำนวน 5 ราย เป็นพ่อค้าที่ดำเนินธุรกรรมทางการตลาดกับเกษตรกรชาวสวนยางและโรงงานอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกพื้นที่ชุมชนและสามารถให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบตลาดยางพาราในภาคเหนือได้ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 28 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 วิธี (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับเกษตรกรชาวสวนยางและผู้นำเกษตรกรชาวสวนยางจำนวน 5 ราย พนักงานของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จำนวน 3 ราย และพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าขายกล้วยน้ำว้าจำนวน 5 ราย (2) การสัมภาษณ์รายบุคคลด้วยแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง กับเกษตรกรชาวสวนยางพาราจำนวน 20 ราย

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับพลวัตการพัฒนาทางพาราภาค

เหนือ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการผลิต การตลาดยางพาราที่เหมาะสม

ผลของการวิจัย

1. ประเภทและลักษณะเกษตรกรชาวสวนยางพารา

จากการศึกษาสามารถจำแนกประเภทและลักษณะเกษตรกรชาวสวนยางพาราออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1) เกษตรกรชาวสวนยางนายทุน เป็นเกษตรกรที่มีลักษณะหัวก้าวหน้า กล้าเสี่ยง มีประสบการณ์จากการลงทุนขนาดใหญ่ มีเงินทุนสูง มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 111 ไร่ ใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเข้มข้น มีความรู้ด้านการผลิตและการจัดการเป็นอย่างดี เน้นการใช้แรงงานจ้างในพื้นที่พึ่งพาเทคโนโลยีปลูกยางและอาศัยการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐค่อนข้างน้อย พื้นที่ปลูกยางมีทั้งพื้นที่กร้าง ปลูกแซมในสวนไม้ผล เช่น สวนส้ม และมีแนวโน้มนำขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นในอนาคตนอกจากนี้เกษตรกรมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารยางพาราและการเคลื่อนไหวราคายางเป็นอย่างดี

2) เกษตรกรชาวสวนยางอพยพมาจากพื้นที่อื่นเป็นเกษตรกรรายใหญ่ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น เช่น ภาคใต้ ที่เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อลงทุนปลูกยาง เนื่องจากการลงทุนต่ำกว่าเมื่อเทียบกับการลงทุนในภาคใต้ เกษตรกรประเภทนี้มีประสบการณ์และมีความรู้ในการทำสวนยางและเป็นที่พึ่งในการเรียนรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกยางใหม่ในพื้นที่ มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 32.5 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกเป็นพื้นที่กร้างว่างเปล่า และไม่มีเอกสารสิทธิ์ อาศัยแรงงานส่วนใหญ่จากภาคใต้ ไม่ค่อยรวมกลุ่มกับเกษตรกรประเภทอื่น และมีส่วนน้อยที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกยางพาราของภาครัฐ

3) เกษตรกรชาวสวนยางพาราในท้องถิ่น เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เข้าร่วมโครงการยาง 1 ล้านไร่ของภาครัฐ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมด้านความรู้เทคโนโลยีการปลูกยาง

และกล้าพันธุ์ยาง มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15 ไร่ต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรยังคงไม่ละทิ้งอาชีพเดิม การผลิตและการจัดการ อาศัยแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ขาดความรู้ การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ปุ๋ยค่อนข้างต่ำ ทำให้ต้นยางแคะ โรคยางสูง ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐและมีความคาดหวังการปลูกยางพาราจะช่วยสร้างรายได้และนำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับเกษตรกรที่ได้รับผลผลิตแล้ว มีการรวมกลุ่มด้านการตลาดอย่างหลวมๆ

2. พลวัตการพัฒนายางพาราในพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาพลวัตการพัฒนายางพาราในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง (ตารางที่ 1) ดังนี้

1) ช่วงเริ่มต้นการทดลองปลูกยางพารา (ช่วงปี 2530 - 2545)

ยางพาราเริ่มปลูกครั้งแรกในพื้นที่จังหวัดพะเยา และเชียงราย โดยเป็นการทดลองปลูกของเกษตรกร ความรู้ด้านเทคโนโลยีปลูกยางน้อย อาศัยความรู้จากเพื่อนเกษตรกรด้วยกันและเอกสารหนังสือต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีนโยบายและศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาทางภาคเหนือ มีปัญหาและข้อขัดแย้งในเชิงนโยบายที่ดินและการพัฒนาทางพาราระหว่างองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้เกษตรกรที่ยางให้ผลผลิตแล้ว พบว่ามีรายได้ดีกว่าพืชเศรษฐกิจดั้งเดิม รายได้สม่ำเสมอ และความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยเปรียบเทียบ

2) ช่วงการส่งเสริมปลูกยางพาราและใช้เทคโนโลยีทำสวนยางเต็มรูปแบบ (ช่วงปี 2546 - 2549)

การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจาก 1) การส่งเสริมของภาครัฐภายใต้โครงการ 1 ล้านไร่ 2) การขยายพื้นที่ปลูกยางของเกษตรกรเอง เนื่องจากแนวโน้มของราคายางที่เพิ่มขึ้นและตัวอย่างความสำเร็จของสวนยางที่ปลูกในช่วงปี 2530 3) การส่งเสริมปลูกยางโดยส่วนราชการและองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น โครงการผู้ว่า CEO และ

โครงการส่งเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบล มีการจัดตั้งสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางภาคเหนือ โดยสนับสนุนกล้าพันธุ์ องค์ความรู้ แก่เกษตรกร นอกจากนี้ พื้นที่ยางที่เปิดกรีดแล้ว เช่น อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกยางเพื่อเป้าหมายการจัดการผลิตและการตลาด แต่เกษตรกรยังขาดความรู้เกี่ยวกับทักษะกรีดยาง การดูแลสวนยางที่ดี ขาดความรู้ด้านการตลาด สำหรับด้านกายภาพและชีวภาพ มีการใช้เทคโนโลยีที่ถอดแบบจากภาคใต้ ระยะปลูก 3 x 7 เมตร หรือ 3 x 6 ใช้ปุ๋ยเคมีผสมปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยคอก มีการกำจัดวัชพืชอย่างน้อย 3 ครั้งต่อปี มีการตัดแต่งกิ่ง การทำแนวกันไฟ พื้นที่ปลูกยางพบกระจายอยู่ทั่วไป มีการขยายปลูกในพื้นที่หวงห้ามมากขึ้น และมีการทดลองปลูกพืชแซมยางและพืชร่วมยาง เช่น ถั่วลิสง กาแฟ สวนยางพารามีปัญหายางยืนตาย ยางออกดอกก่อนวัย ยางสูงชะลูด ยางหางกระรอกพบได้ทั่วไป และขาดทักษะกรีดยางและแรงงานกรีด

3) ช่วงการพัฒนาการตลาดยางและอุตสาหกรรมยาง (ช่วงปี 2550-ปัจจุบัน)

พื้นที่เพาะปลูกขยายตัวในอัตราลดน้อยถอยลง เนื่องจากภาครัฐชะลอการสนับสนุนโครงการยาง 1 ล้านไร่ ในระยะที่ 2 ประกอบกับราคายางที่มีแนวโน้มลดลง ทำให้เกษตรกรบางรายชะลอการปลูกยางใหม่ แต่ผลผลิตยางพาราส่งออกสู่ตลาดเพิ่มขึ้นทั้งจากโครงการยาง 1 ล้านไร่ และสวนยางเกษตรกรนอกโครงการ เกษตรกรมีความรู้ในการจัดการสวนมากขึ้น ด้วยการส่งเสริมและการทำงานของ สกย. ช่องทางจัดจำหน่ายผลผลิตมีมากขึ้น แต่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการตลาด การติดตามข่าวสารด้านการตลาด และอำนาจการต่อรอง จึงส่งผลให้ราคาที่เกษตรกรได้รับต่ำกว่าราคายางตลาดกลาง

ผลการศึกษาพบว่า ตลอดเวลากว่า 20 ปีที่ยางพาราถูกทดลองปลูกในพื้นที่ภาคเหนือเป็นที่ประจักษ์ว่า เทคโนโลยีการปลูกยางพาราและองค์ความรู้สวนยางถูกนำมาจากภาคใต้ทั้งหมด ต้องมีการทบทวนและ

ตารางที่ 1 พลวัตการทำสวนยางภาคเหนือ ประเทศไทย การศึกษาในพื้นที่ เชียงใหม่ และพะเยา

ด้านเศรษฐกิจและสังคม	ด้านกายภาพ และชีวภาพ
1) ช่วงเริ่มต้นการทดลอง และการปลูกยางพารา ในช่วงปี 2530 – 2545 - เกษตรกรแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เกษตรกรรายใหญ่ หัวหน้าหมู่บ้าน - เกษตรกรจากภาคใต้และเกษตรกรในพื้นที่ - ความรู้ในการทำสวนยางมีน้อย - เกษตรกรส่วนใหญ่แสวงหาความรู้จากเกษตรกรด้วยกันหรือค้นคว้าจากเอกสาร - การวิจัยและการพัฒนาทางภาคเหนือยังมีน้อย - แรงงานส่วนใหญ่มีทั้งแรงงานจ้างและแรงงานในครัวเรือน	- พื้นที่ปลูกยางพบทุกระบบนิเวศ - มีปัญหาในเชิงนโยบายที่ดินและโรค - การใช้เทคโนโลยีการทำสวนยาง ถอดแบบมาจากทางภาคใต้ - สำหรับเกษตรกรที่มีเงินทุนสูง พบว่ามีการลงทุนระบบน้ำด้วย - ผลผลิต ร้อยละ 98 เป็นยางแผ่นดิบ ร้อยละ 2 เป็นยางก้นถ้วยและซี่ยาง - ใช้ปุ๋ยสูตร 16-20-0 เช่นเดียวกับพื้นที่ใช้ในการปลูกข้าวและพืชผล
2) ช่วงการส่งเสริมการปลูกยางพารา และเทคโนโลยีการทำสวนยางอย่างเต็มรูปแบบ ในช่วงปี 2546 – 2549 - เกษตรกรรายย่อยมีการทดลองปลูกมากขึ้น โดย เข้าร่วมโครงการยาง 1 ล้านไร่ - มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตมากขึ้น โดยผ่านการฝึกอบรม จากภาครัฐ และ สกย. - ยังขาดความรู้เกี่ยวกับทักษะการกรีดยาง การตลาดและช่องทางการจำหน่าย - การพัฒนางานวิจัยยางพารา ด้านการผลิต การตลาดและการแปรรูปมากขึ้น - การสงเคราะห์ หรือเงินอุดหนุนการทำสวนยางแก่เกษตรกรยังไม่เต็มรูปแบบ	- มีการปลูกยางพาราปลูกในพื้นที่ทั้งห้ามมากขึ้น - มีการขยายพื้นที่ปลูกยางในพื้นที่พืชไร่ และพื้นที่รกร้างมากขึ้น - มีปัญหาเกี่ยวกับโรคยางและศัตรูพืช - ผลผลิต ร้อยละ 98 เป็นยางแผ่นดิบ ร้อยละ 2 เป็นยางก้นถ้วยและซี่ยาง - ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพ
3) ช่วงการพัฒนาตลาดยางและอุตสาหกรรมยาง ในช่วงปี 2550 ถึงปัจจุบัน - มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี ของสถาบันการศึกษา และ หน่วยงานภาครัฐ - มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในหลายพื้นที่ - เกษตรกร ร้อยละ 90 มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น - ขาดความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการตลาด ขาดอำนาจในการต่อรอง	- จะลดการขยายพื้นที่เพาะปลูก - ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพ - มีปัญหาเรื่องโรคและศัตรูพืช - มีการปลูกพืชแซมยาง

ที่มา: สัมภาษณ์เชิงลึก

ทดลองระดับฟาร์มให้สอดคล้องกับสภาพทางภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในภาคเหนือ ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลสนับสนุนอย่างเหมาะสม

3. การวิเคราะห์ระบบการผลิตและการจัดการสวนยางพาราในปัจจุบัน

เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ของการทำสวนยางเพื่อเพิ่มรายได้ เป็นอาชีพทางเลือก ที่มีความมั่นคง และเพื่อความเป็นอยู่ครัวเรือนที่ดีขึ้น สวนยางพารากระจายในทุกพื้นที่ทั้งสภาพพื้นที่ราบ ที่ราบหุบเขา ที่เนินเขา ที่ลาดชันและที่ภูเขา ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์สภาพอากาศรุนแรงมีฤดูแล้งยาวนานกว่า 3 เดือน ปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าภาคใต้ พื้นที่ปลูกยางมีความสมบูรณ์ต่ำหรือผ่านการปลูกพืชเศรษฐกิจตัวเดิมมาก่อนอย่างเข้มข้นจนเสื่อมสภาพหรือพื้นที่ที่ร้าง สำหรับเกษตรกรรายย่อยมีขนาดพื้นที่สวนยางเฉลี่ย 15 ไร่ เกษตรกรนิยมเลือกใช้ยางพันธุ์ RRIM 600 ระยะปลูก 2.5×7 , 3×7 , 6×4 เมตร จำนวนต้นต่อไร่โดยเฉลี่ย 76-102 ต้น มีการใช้ปุ๋ยทั้งปุ๋ยเคมี ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพ อัตราเฉลี่ย 25 กิโลกรัมต่อไร่ โดยใส่ปีละ 2-3 ครั้งโดยเฉลี่ยใช้แรงงานครัวเรือนสำหรับเกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรชาวสวนยางรายใหญ่เน้นการใช้แรงงานจ้างใช้ระบบกรีด 1/3S d/2 ผลิตยางแผ่นดิบ มีปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 236 กก./ไร่/ปี รายได้ทั้งหมดจากสวนยางพาราเฉลี่ย 15,340 บาท/ไร่/ปี หรือ ราคาผลผลิตเฉลี่ย 65 บาท/กก. (ภาพที่ 2)

4. ผลของการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นการทำสวนยางพารา

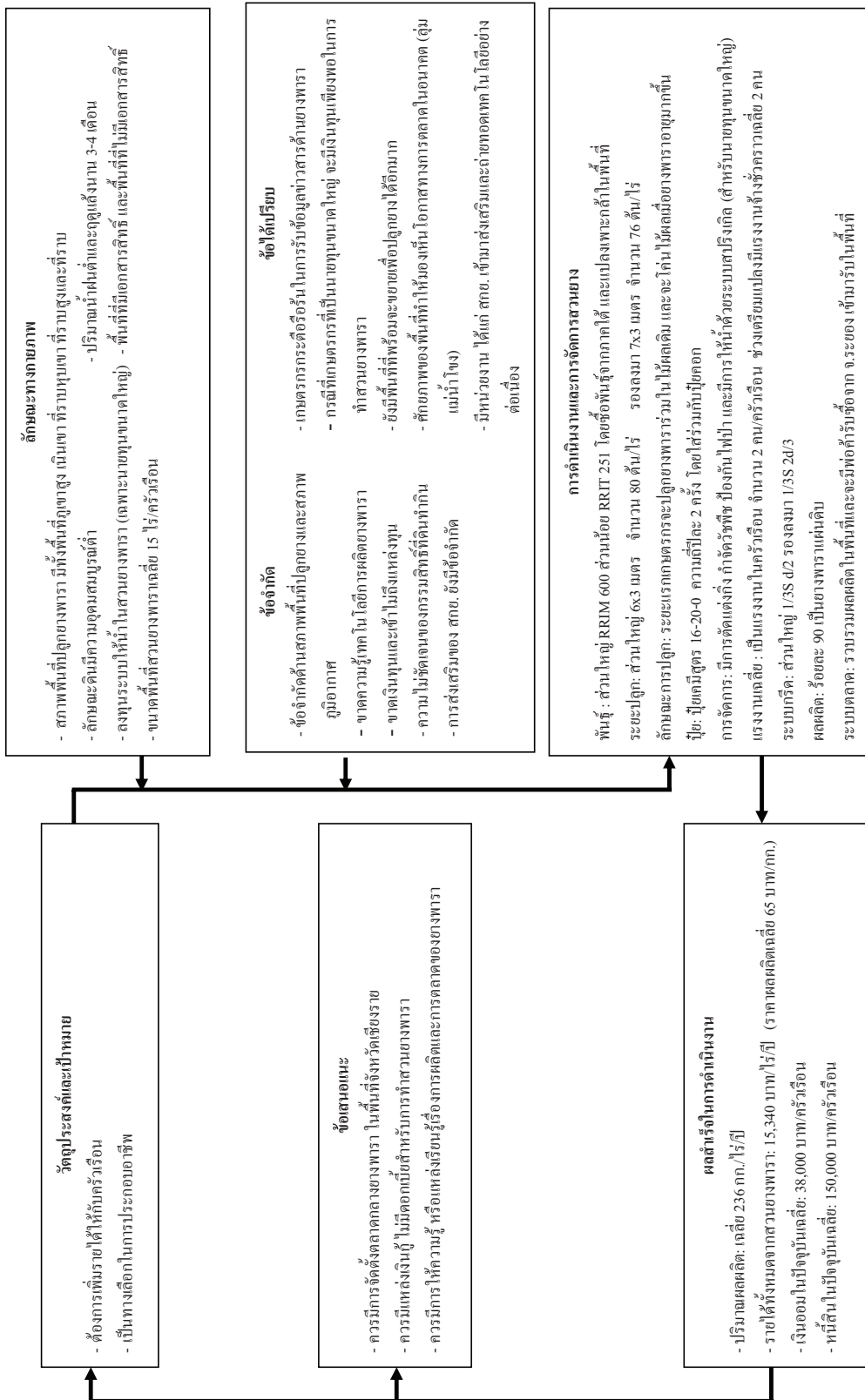
1) เกิดประสิทธิภาพของการใช้ที่ดิน จากกรณีตัวอย่างเกษตรกรใช้พื้นที่ทำกินเพื่อเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ซึ่งสามารถปลูกได้ปีละครั้ง เมื่อเปรียบเทียบกับการทำสวนยางที่สามารถใช้ประโยชน์ที่ทำกินได้

ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ ยังส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของเงินลงทุน และประสิทธิภาพของการใช้แรงงานในครัวเรือนมากขึ้นกล่าวคือ ข้าวเป็นพืชอายุสั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีแล้ว ต้องมีการลงทุนเพื่อเพาะปลูกในปีต่อไป ต่างจากการทำสวนยางที่มีการลงทุนในปีเพาะปลูกแรก หลังจากเปิดกรีดจะมีต้นทุนกรีดและการดูแลซึ่งสามารถใช้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้นานกว่า 25 ปี

2) ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน การกรีดยางแรงงานมีงานทำตลอดทั้งปีและสามารถประกอบอาชีพเสริมได้ จากกรณีตัวอย่าง เกษตรกรจะเกิดภาวะว่างงานในช่วงก่อนและหลังเก็บเกี่ยวพืชไร่ ทำให้ต้องหาอาชีพเสริมในต่างจังหวัดแต่เมื่อทำสวนยางพาราทำให้เกษตรกรและครอบครัว มีการประกอบอาชีพตลอดทั้งปี เช่น ทำงานในสวนยาง แปรรูปผลผลิต ค้าขาย อุปกรณ์ยาง และเป็นผู้รวบรวมผลผลิตยาง เป็นต้น ส่งผลให้ลดการเคลื่อนย้ายของแรงงาน และลดปัญหาทางสังคม

3) เพิ่มระดับรายได้ของครัวเรือน จากกรณีตัวอย่าง พบว่า ก่อนที่เกษตรกรจะมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน มีรายได้เฉลี่ย 140,000 บาทต่อปี ซึ่งเกิดจากอาชีพในภาคการเกษตร ประมาณ 50,000 บาทต่อปี และนอกภาคการเกษตร 90,000 บาทต่อปี แต่เมื่อเกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เฉลี่ยปีละ 438,000 บาท ซึ่งเกิดจากรายได้จากสวนยาง 210,000 บาทต่อปี ผู้รวบรวมผลผลิตยาง 180,000 บาทต่อปี และนอกภาคการเกษตร 48,000 บาทต่อปี โดยมีอัตราส่วนเพิ่ม 3.128 เท่า ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น

4) ความเป็นอยู่ครัวเรือนดีขึ้น เดิมเกษตรกรประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน กล่าวคือ มีหนี้สินต่อรายได้ในระดับที่สูง เนื่องจาก ความไม่แน่นอนของอาชีพเดิมที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเป็นหลัก ทั้ง ปริมาณความต้องการของตลาด และสภาพของดินฟ้าอากาศ ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพา

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์ระบบการผลิตยางพาราในภาคเหนือ

เงินทุนจากแหล่งสินเชื่อทั้งในและนอกระบบ ซึ่งเงินทุนที่เกษตรกรกู้ยืม ส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน ทำให้เกษตรกรไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ จำเป็นต้องหาอาชีพเสริมเช่นรับจ้าง ในภูมิภาคอื่น แต่เมื่อเกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพ มาทำสวนยาง พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงขึ้น มีความสามารถชำระหนี้ มีการออมเงินทั้งในรูปของเงินสดและทรัพย์สินถาวร มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนมีสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนคุณภาพชีวิต และสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นตามลำดับ

จากพลวัตการพัฒนาทางพาราภาคเหนือข้างต้น ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ ความเป็นอยู่ และภาวะเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนของเกษตรกรชาวสวนยางภาคเหนือ (ภาพที่ 3)

5. การตัดสินใจปรับเปลี่ยนจากอาชีพเดิมมาประกอบอาชีพทำสวนยาง

จากการศึกษาพบว่าสาเหตุที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนประกอบอาชีพจากอาชีพเดิมมาประกอบอาชีพการทำสวนยาง ได้แก่

1) ยางพาราลงทุนครั้งเดียวในปีแรกให้ผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ สามารถเก็บ ควนคัม หรือเพิ่มมูลค่าได้ตามต้องการ และขายได้ในราคาตลาด และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากกว่า 25 ปี

2) พี่เชษฐกิจตัวเดิมมีต้นทุนการผลิตสูง ราคาตกต่ำและมีความผันผวนสูง (เช่น ผู้ปลูกกระเทียมในจังหวัดเชียงราย ที่ได้รับกระทบจากการนำเข้า FTA ไทย-จีน) ทำให้เกษตรกรหาอาชีพทางเลือกอื่นที่มั่นคงกว่า

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพส่งผลกระทบต่อปัญหาการว่างงาน ในช่วงก่อน-หลังเก็บเกี่ยว

4) ความคาดหวังต่ออาชีพสวนยาง ว่าสามารถทำให้ความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น

5) นโยบายการส่งเสริมการปลูกยางของภาครัฐ และการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมืองมีส่วนช่วยในการให้ความรู้ ข่าวสาร และถ่ายทอด เทคโนโลยี สู่เกษตรกรภาคเหนือได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็วส่งผลต่อการตัดสินใจในการปลูกยางพาราและมีความมั่นใจว่าหน่วยงานของรัฐจะให้การช่วยเหลือ ดูแล ทั้งด้านการผลิต และด้านการตลาดยางพารา

6. การตลาดยางพาราและวิธีการตลาด

จากการศึกษาสามารถแบ่งประเภทผู้ดำเนินการทางการตลาดยางพารา ในพื้นที่ภาคเหนือตามลักษณะองค์กรทางการตลาด (The institutional marketing approach) ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

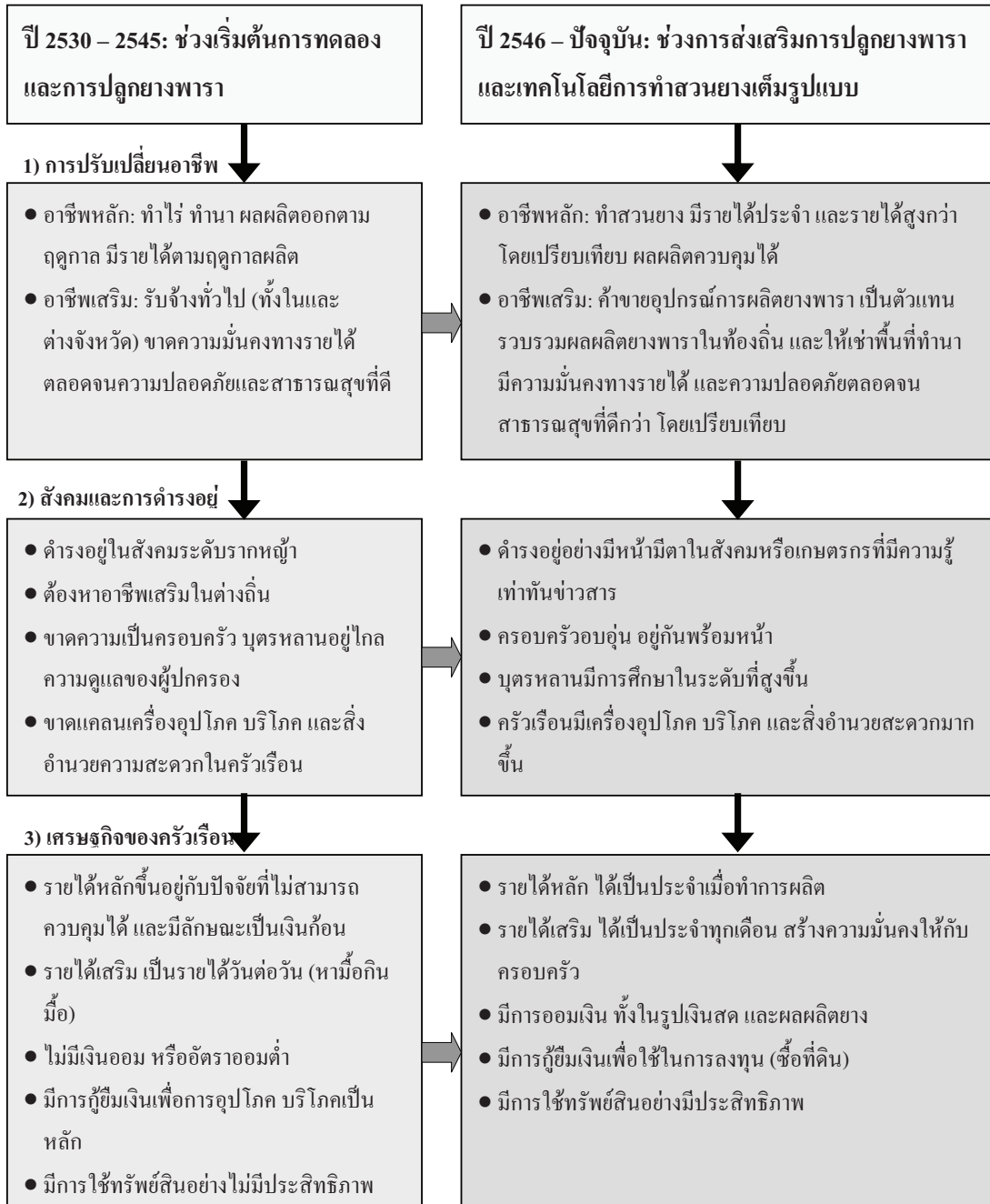
1) **พ่อค้าระดับท้องถิ่นหรือผู้รวบรวมในหมู่บ้าน (Local assembler)** ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตซึ่ง ปริมาณรับซื้อถูกกำหนดจากพ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้าจะรับซื้อจากเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือเป็นเครือญาติ โดยราคาที่เกษตรกรขายให้กับพ่อค้าในท้องถิ่นมีระดับราคาต่ำกว่าราคาตลาดกลาง 8-10 บาท

2) **พ่อค้าระดับท้องถิ่นหรือพ่อค้าส่งหน้าโรงงาน (District assembler or Wholesaler)** เป็นพ่อค้ารายใหญ่ที่ตั้งศูนย์รวบรวมและรับซื้อผลผลิตยางในพื้นที่เพื่อส่งขายต่อให้กับโรงงานแปรรูปขึ้นต้นในพื้นที่ที่มีพ่อค้าระดับนี้ 5-6 ราย ทั้งนี้พ่อค้ามีการเข้าไปรับซื้อจากสวนยางขนาดใหญ่ที่มีปริมาณผลผลิตมาก โดยเข้าไปรับซื้อ 1 – 2 เดือนต่อครั้ง โดยผลผลิตทั้งหมดส่งขายต่อให้กับโรงงานยางแปรรูปขึ้นต้นในจังหวัดระยอง

3) **กลุ่มเกษตรกร (Farmer groups)** เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อรวบรวมผลผลิต และสร้างอำนาจการต่อรองด้านราคา เช่น กลุ่มพัฒนาทางพาราตำบลทุ่งห้วย อำเภอกู่ช้าง จังหวัดพะเยา มีสมาชิกเกษตรกร 40 ครัวเรือน มีความถี่การขาย 1-2 เดือนต่อครั้ง ปริมาณผลผลิต 13 – 18 ตัน โดยสมาชิกแต่ละ

ครัวเรือนเก็บผลผลิตไว้ที่บ้าน และก่อนกำหนดขาย 3 วันจะมีการเรียกประชุมสมาชิกกลุ่มเพื่อทำการตรวจสอบปริมาณผลผลิตที่สมาชิกทุกคนมี หลังจากทราบปริมาณผลผลิต จะติดต่อเพื่อสอบถามราคาจากพ่อค้า

ระดับท้องถิ่นหรือพ่อค้าตัวแทนโรงงาน ทำการเปรียบเทียบและต่อรองราคาผลการดำเนินงานของกลุ่มทำให้สามารถต่อรองราคาได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 3 ผลของการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นการทำสวนยางพารากรณีศึกษาเกษตรกรชาวสวนยางจังหวัดเชียงราย

4) ตลาดกลางระยอง (Central market) พ่อค้าระดับท้องถิ่นและเกษตรกรรายใหญ่ที่มีปริมาณผลผลิตจำนวนมากและเป็นพ่อค้าคนกลางร่วมด้วย นำผลผลิตไปขายที่ตลาดกลางระยอง ซึ่งช่องทางนี้มีการใช้ค่อนข้างน้อยและมีต้นทุนทางการตลาดสูง

5) โรงงานแปรรูปขั้นต้น (Primary manufacturer) โรงงานในจังหวัดระยองได้สร้างเครือข่ายการรับซื้อผลผลิตในพื้นที่โดยใช้ตัวแทนหรือพ่อค้าจากโรงงานมาตั้งร้านค้ารับซื้อในพื้นที่ วิธีการตลาดที่สำคัญมี 3 ช่องทาง สามารถพิจารณาได้ดังภาพที่ 4

วิธีการตลาดยางแผ่นดิบจากเกษตรกรรายย่อยถึงโรงงาน มีส่วนเหลือจากการตลาดทั้งหมด 11.22 บาทต่อกิโลกรัม ประกอบด้วย ต้นทุนการตลาด 3.09 บาทต่อกิโลกรัมคิดเป็นร้อยละ 27.5 และกำไรของพ่อค้า 8.13 บาทต่อกิโลกรัมคิดเป็นร้อยละ 72.5 จากการศึกษพบว่า พ่อค้าท้องถิ่นมีกำไรค่อนข้างสูงและต้นทุนการตลาดต่ำ เนื่องจากตั้งจุดรับซื้อผลผลิตและให้พ่อค้าระดับท้องถิ่นมารับผลผลิตที่จุดรับซื้อ

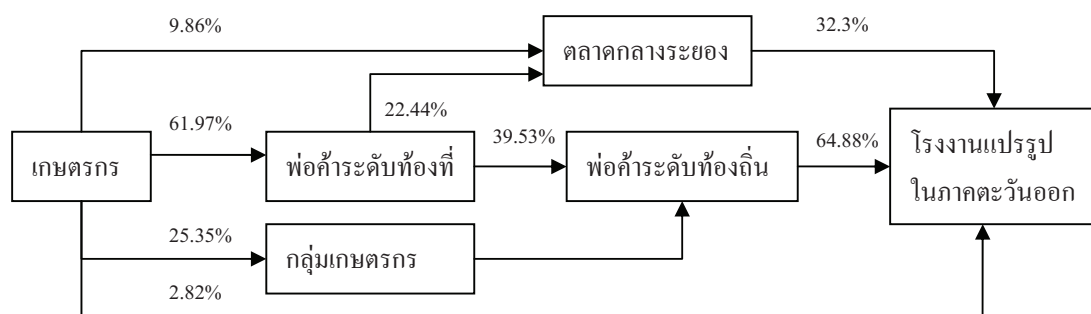
สรุป

ชาวสวนยางในพื้นที่ศึกษาแบ่งออก 3 ประเภท คือ เกษตรกรชาวสวนยางรายทุน เกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่และเกษตรกรชาวสวนยางอพยพมาจากภาค

อื่น โดยช่วงพัฒนาการปลูกยางพาราแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงเริ่มต้นการทดลองและการปลูกยางพาราในช่วงปี 2530-2545 2) ช่วงการส่งเสริมการปลูกยางพาราและเทคโนโลยีการทำสวนยางเต็มรูปแบบ ในช่วงปี 2546-2549 3) ช่วงการพัฒนาการตลาดยางและอุตสาหกรรมยางในช่วงปี 2550 ถึงปัจจุบัน เกษตรกรมีความคาดหวังกับอาชีพสวนยางว่าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ

ผลของการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นการทำสวนยางพาราพบว่าครัวเรือนเกิดประสิทธิภาพการใช้ที่ดินลดการเคลื่อนย้ายแรงงานมีรายได้เพิ่มขึ้นและความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่ผลิตยางแผ่นดิบขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มีลักษณะตลาดผู้ซื้อน้อยราย มีวิถีทางการตลาดที่สำคัญคือ เกษตรกรรายย่อยขายผ่านพ่อค้าระดับท้องถิ่นหรือผู้รวบรวมผลผลิตในท้องถิ่นที่พ่อค้าระดับท้องถิ่นหรือพ่อค้าระดับภูมิภาคที่เป็นตัวแทนโรงงาน และโรงงานแปรรูปยางในจังหวัดระยองตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ส่วนเหลือทางการตลาดพบว่ายางแผ่นดิบมีส่วนเหลือจากการตลาดทั้งหมด 11.22 บาทต่อกิโลกรัม ประกอบด้วย ต้นทุนการตลาด 3.09 บาทต่อกิโลกรัมคิดเป็นร้อยละ 27.5 และกำไรของพ่อค้า 8.13 บาทต่อกิโลกรัมคิดเป็นร้อยละ 72.5

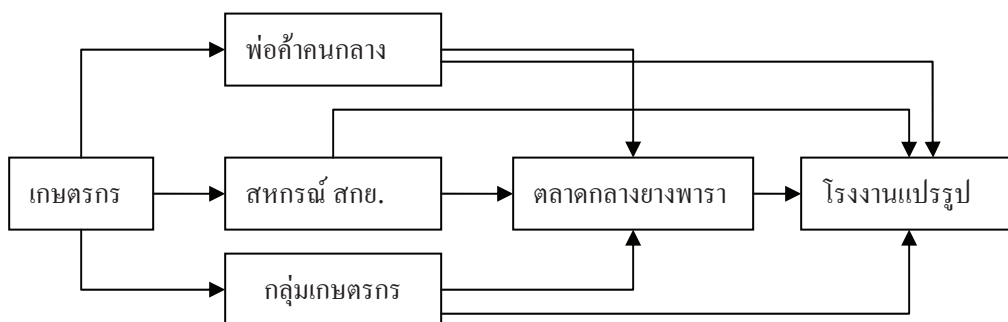
ภาพที่ 4 วิธีการตลาดยางพาราภาคเหนือของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

ด้านการผลิตยางพาราควรดำเนินการ ดังนี้ (1) กำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกยางอย่างชัดเจน และมีนโยบายควบคุมการขยายพื้นที่ปลูกยาง (2) เร่งพัฒนาเทคโนโลยียาง และการจัดการผลิต ที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ปลูกยางภาคเหนือ (3) พัฒนาและสร้างระบบการสนับสนุนสวนยางพารา ในรูปแบบขององค์กรสนับสนุนและพัฒนาสวนยางพารา ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยางพาราและสารสนเทศยางพาราในระดับพื้นที่ (4) สำหรับสวนยางที่ปลูกยางในช่วงปี 2547 – 2550 ต้องมีมาตรการส่งเสริม สนับสนุนด้านเงินทุน ในการจัดการสวนยาง (5) การส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรเพื่อพัฒนาการผลิต และการตลาดยางพารา (6) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้าง ความหลากหลาย โดยทำสวนยางร่วมกับไม้ผลทำนา พืชไร่ ทั้งแบบร่วมแปลงและแยกแปลง (7) การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานยางพาราตั้งแต่ระดับสวนยางไปสู่อุตสาหกรรมยาง โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากเกษตรกร นักธุรกิจและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องและ (8) การส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูปยางขึ้นต้น อุตสาหกรรมยางและผลิตภัณฑ์ยาง

ด้านการตลาดยางพาราควรดำเนินการดังนี้ (1) การตลาดยางพาราระดับฟาร์ม ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจถึงอุปสงค์และอุปทานยางพาราทั้งในและต่างประเทศ การกำหนดราคาและการเคลื่อนไหวราคา ยางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการให้ความรู้ด้านการตลาด การจัดการตลาดยางและการทำหน้าที่ทางการตลาดยางด้วยตัวเกษตรกรเองผ่านกระบวนการกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ (2) จัดตั้งตลาดกลางและตลาดประมูลท้องถิ่น และตลาดกลางยางพารา ระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการแข่งขันด้านราคาอย่าง

เป็นธรรม และต้องเชื่อมโยงกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์เข้ากับตลาดประมูลหรือตลาดกลางให้กลายเป็นผู้เล่นที่สำคัญ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดตั้งตลาดกลางในจังหวัด เชียงราย 1 แห่ง และควรจัดตั้งตลาดกลางในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างอีกหนึ่งแห่ง และควรจัดตั้งตลาดประมูลท้องถิ่นในพื้นที่ที่มียางหนาแน่น เช่น อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น และ (3) การส่งเสริมให้เกิดโรงงานแปรรูปยางขึ้นต้น เช่น โรงงานยางแผ่นรมควัน โรงงานยางแท่ง หรือโรงงานน้ำยางข้น ให้เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อรองรับการแปรรูปยางของภาคเหนือทั้งหมด โดยผ่านนโยบายส่งเสริมการลงทุนของภาครัฐ นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางเพื่อเพิ่มมูลค่ายางพาราเพื่อมุ่งส่งออกไปสู่ประเทศกลุ่มความร่วมมือ AMECS (4) ควรเน้นการรวมกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ในการขายผลผลิตผ่านตลาดกลางหรือตลาดประมูลท้องถิ่น หรือจำหน่ายโดยตรงสู่โรงงานแปรรูปยางขึ้นต้น ในขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมการเข้ามาของพ่อค้าคนกลางเพื่อทำหน้าที่ทางการตลาดในบางพื้นที่ที่ห่างไกลและเพิ่มการแข่งขันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการตลาด โดยผลผลิตทั้งหมดต้องเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตลาดกลางหรือตลาดประมูลท้องถิ่น เพื่อให้โรงงานแปรรูปเข้ามากำหนดราคาซื้อขายด้วยวิธีราคาประมูลในตลาดกลางนอกจากนี้การเชื่อมโยงกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์เข้ากับโรงงานแปรรูป จะทำให้ราคาที่เกษตรกรขายได้เป็นราคาหน้าโรงงานหรือราคาตลาดกลาง และเป็นการสร้างห่วงโซ่อุปทานยางพาราในพื้นที่ นอกจากนี้ อาจต้องพัฒนากลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ให้สามารถแปรรูปยางแผ่นดิบเป็นยางแผ่นรมควันเพื่อขายให้กับโรงงานหรือตลาดกลาง ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 วิธีการตลาดยางพาราที่เหมาะสมของภาคเหนือ

เอกสารอ้างอิง

ชีวัน ฤชา ยูพา จินะวัน และสุกชัช เปรมใจ. 2550. รายงานผลการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจปลูกยางพาราของเกษตรกร: กรณีศึกษาดำบลบ้านถั่ว อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ ณัฐวุฒิ ภาษะวรรณ และปิยมาศ ทามี่. 2550. รายงานผลการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สถาบันวิจัยยาง. 2550. ข้อมูลวิชาการยางพารา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

Somboonsuke B., P.S. Ganesh and H. Demaine 2002. "Rubber-Based Farming System In Thailand: Problems, Potential, Solution and Constraints." *Journal of Rural Development*, 21(January - March): 85-113.